

1944, 26. červen. Londýn. — Z návrhu poradní zprávy Státní rady pro presidenta republiky o činnosti ministerstva vnitra. Pod vlivem komunistických představitelů Státní rada zdůrazňuje demokratické zásady při organizování národních výborů v nové Československé republice a odmítá stanovisko ministra vnitra dr. J. Slávika.

Minister vnútra oznámil Štátnej rade obsahlu zprávu z domova o stanovisku nášho ľudu doma voči Nemcom i voči quislingom, stojacim v ich službách. Štátna rada si uvedomuje, že všetky zprávy z domova nutne sú neúplné a jednostranné a že z nich ťažko si možno utvoriť úplný a definitívny úsudok o tom, čo sa doma deje a aké sú prania ľudu, keďže nejaká konzultácia širokých ľudových mas za dnešného stavu je úplne nemožná.

Zo zprávy, ktorú pán minister vnútra citoval, možno snád vyvodit' záver, že ľud doma je proti bezohľadnému straníckemu boju a praje si, aby činnosť politických strán bola viac ovládaná zreteľom na záujem štátu a národa ako celku, než partikulárnymi záujmami stavovskými alebo triednymi.

Tento vývoj verejnej mienky môžeme len vítať. Tendencia k sdružovaniu sa strán vo väčšie bloky rysovala sa už pred Mníchovom a bolo by došlo, i keď pomalou evolúciou, určite k zjednodušeniu straníckeho systému.

Ak dnes rôzne ideové prúdy sa integrujú v národnej jednote, vyviera to z túžby nášho ľudu dobyť zase svoju slobodu, no ťažko očakávať, že by po dobytí slobody, po tak dlhoročnom útlaku, keď sa nijaké názory nemohly slobodne prejaviť — rozličné duchovné prúdy nezačaly sa uplatňovať znova a že by nedošlo k ideovým konfliktom. Veríme však, že v budúcnosti predstavitelia rozličných ideových zamerení budú brať väčší zreteľ na záujem celku a tým ulomia ostrie bezohľadného straníckeho boja, ktorý rozkladal mnohé demokracie na fanatické a vzájomne sa nenávidiace doktrinárske politické sekty.

S touto výhradou berieme na vedomie sdelenie ministra vnútra o tom, že v novej republike

Praha, f. 37, inv. j. 17, čís. 54—57.) Závěrem porady bylo dohodnuto, že ministerstvo národní obrany proto připraví speciální kursy pro „určitou část důstojníků“. Tyto kursy potom skutečně začaly od jara 1942 probíhat v Leamingtonu (viz VHA Praha. MNO Londýn — Studijní skupina, čj. 20.037/taj. — 1942 a 20.043/taj. — 1942. Blíže viz též O. Janeček, Se zbraní v ruce, str. 33—39).

Podobné názory prosazoval dr. Beneš ještě v prosinci 1943 při své návštěvě v Moskvě. Zd. Fierlinger, když 12. prosince 1943 informoval moskevské vedení KSČ o svých rozhovorech s presidentem, sdělil: „Pokud jde o přechodná opatření, tu Benešovým plánem je, že nejprve se domů vrátí několik ministrů a sám prezident by přijel později. Doma by se vládlo podle paragrafu 58. Volby byly by vypsány do 3 až 6 měsíců. Vláda by se opírala o vojáky.“ (AÚV KSČ Praha.)

Aby bylo možno dát činnosti „vybraných důstojníků“ zákonný podklad, vydala vláda nařízení čís. 4/1944 Úř. věst. čís. o trvání stavu branné pohotovosti státu. Podle tohoto nařízení stav branné pohotovosti, vyhlášený vládním nařízením čís. 183/1938 Sb. z. a n., trval bez přerušení od r. 1938. To znamenalo, že bylo možno uvádět v život ustanovení zákona o obraně státu (zákon čís. 131/1936 Sb. z. a n.). V komentáři k nařízení vlády o trvání branné pohotovosti státu stálo mimo jiné: „Nejdůležitější ustanovení pro vojenskou správu v operačním pásmu, v etapě I v zápolí obsahují §§ 120 až 122:

§ 120: Ustanovení o vnitřní správě v poli:

V operačním pásmu se přenáší na HV (Hlavního velitele — pozn. editorů) působnost min. vnitra a jiných ústředních úřadů ve věcech, náležejících do působnosti politických úřadů (stát. polic. úřadů). Ministerstvo vnitra může učiniti v dohodě s min. NO (ministerstvo národní obrany — pozn. editorů) stejné opatření i v etapě. Působnost polit. a státně policejních úřadů, zastavivších činnost pro vál. události, se přenáší na voj. velitelství. Vládě odpovídá HV.

§ 121: Vláda může svěřiti voj. velitelům částečnou pravomoc zem. úřadů v určitých zemích nebo v jejich částech v poli nebo v zápolí k zabezpečení voj. zájmů.

§ 122: Ministr vnitra v dohodě s ministrem NO může svěřiti voj. velitelům, ustanoveným za voj. správním komisaře, částečnou pravomoc okresních nebo obecních úřadů v poli nebo v zápolí k zabezpečení voj. zájmů“ (VHA Praha. MNO Londýn — I. odbor, Západ 1-6-2-1). Londýnská emigrace se tak ještě v polovině roku 1944 nevzdala zcela myšlenky na možnost nastolení vojenské diktatury na osvobozeném území v prvním revolučním období.

podľa želania domova nemá byť registrované viac než tri politické strany. Štátna rada má pochybnosti o tom, či by sa nútenou registráciou, teda mechanickým obmedzením počtu politických strán, dosiahlo želaného účelu. Je však presvedčená, že jestli pristúpia všetci k tomuto problému s dobrou vôľou, bude možno dosiahnuť obmedzenia počtu politických strán dohodami bez osobitnej zákonnej úpravy.

Konečne Štátna rada má za to, že rozhodnutie o tejto otázke má sa ponechať slobodne voleným zástupcom doma a nechce tedy okrem vyslovenia nezáväzného prania v tomto smere prejedukovať konečnému riešeniu tejto veci.

Štátna rada s potešením berie na vedomie z týchto zpráv, ministrom vnútra citovaných, že tak v českých zemiach, ako i na Slovensku, až na zriedkavé vynimky, dnes všetci Česi a Slováci sú za obnovenie Československej republiky. Ľud Podkarpatskej Rusi už od prvo-počiatku okupácie maďarskými vojskami so zbraňou v ruke bojoval a neprestal bojovať za zachovanie svojej slobody v nezávislej Československej republike. Vernosť Čechov a Slovákov preukazovala sa doma tiež hneď od počiatku pasívnou rezistenciou, pomalou prácou a sabotážami a dnes aj ozbrojenými akciami partizánov na východnom Slovensku a v Beskydách.

Týmto spoločným odporom a spoločným bojom za jedným cieľom sa jasne dokumentuje duchovná jednota Čechov, Slovákov a Podkarpatských Ukrajincov a Rusov za obnovenie Československej republiky, ako štátu národného, spočívajúceho na rovnakej vernosti Čechov, Slovákov a Podkarpatských Ukrajincov, ako nositeľov štátnej suverenity.

Táto rovnaká účasť na obetiach musí mať ako lôgický dôsledok i rovnakú účasť na práve znova vybudovať, spravovať a udržiavať republiku Československú.

2. Predlohy ministerstva vnútra.

a) Národné výbory:

Štátna rada má za to, že Národné výbory sa majú ustanoviť na týchto princípoch:

1. Dnes Národné výbory majú sa ustaviť konšpiratívne z činiteľov domáceho odboja za účelom organizovania boja proti nepriateľovi a domácim zradcom.

2. V čase oslobodenia konšpiratívne Národné výbory majú byť nahradené čím prv volenými Národnými výbormi, v ktorých majú byť zastúpené všetky složky obyvateľstva v rámci horeuvedeného princípu.

3. V čase oslobodenia časti alebo celého štátneho územia Národné výbory majú prevziať správu v obciach i okresoch, vyčistiť správne úrady, ústavy i podniky od nepriateľov a kolaborantov, nahradiť ich spoľahlivými osobami, likvidovať všetky kategórie vonkajších a vnútorných nepriateľov štátu a postarať sa o čím rýchlejšie zavedenie pevného poriadku, aby hospodársky život neutrpel vážne škody.

4. Predseda obecného Národného výboru má mať právomoc starostu, predseda okresného Národného výboru právomoc okresného náčelníka resp. hejtmana, a predseda zemského Národného výboru právomoc zemského, resp. krajinského prezidenta a Národné výbory samy majú vykonávať právomoc prislúchajúcu, respektívne obecným, okresným a zemským zastupiteľstvám ako aj všetku inú právomoc, ktorú eventuálne vláda na ne podľa potreby pozdejšie prenesie.

5. Ústredný Národný výbor má vykonávať právomoc parlamentu až do času, kým nebude zvolené Národné shromaždenie, ktoré eventuálne zmení a prispôsobí ústavu Republiky podľa nových okolností a nových potrieb.

Štátna rada si uvedomuje, že revolúciu ťažko možno legislatívne vopred upravovať a určovať kompetenciu revolučných orgánov. Národné výbory sú inštitúciou extra konštitučnou a teda dočasným orgánom, ktorým sa prejaví vôľa ľudu, keďže pôvodné Národné shromaždenie a z neho vychádzajúce vlády a jemu zodpovedné vlády tu nebudú a nemôžu byť a bude

treba, aby ľud hneď v začiatku prejavil nejakým organickým spôsobom svoju vôľu. Toto je účel Národných výborov vo fáze oslobodenia.

Z tohoto štádia bude treba čím rýchlejšie prejsť do pomerov normálnych a má byť snahou vlády umožniť čím rýchlejšie vypísanie volieb do Národného zhromaždenia.

Štátna rada pri tejto príležitosti opakuje svoju žiadosť, aby jej osnova o Národných výboroch bola predložená čím prvej, nakoľko ide o jednu zo základných zákonných predlôh, aby Štátna rada mohla k predlohe tejto podať podrobnú poradnú zprávu.

Všeobecne Štátna rada má za to, že je treba, aby sa správa oslobodeného štátu, ako aj jeho súdnictvo zľudovelo, aby na výkone správy i spravodlivosti boli zúčastnené vo väčšej miere živly laické, t. j. vrstvy ľudové.

Z dôraznením týchto zásad Štátna rada nijako nechce prejudikovať voľnému rozhodovaniu nášho ľudu doma, ktorý je výlučne povoláný, aby si otázky tieto upravil, ako sám za dobre uzná.

SÚA Praha. SR-L, plenárni schůze, z přílohy k zápisu XXIX. schůze ve 4. zasedání. Cykl.

[29]

1944, 26. červen. Moskva. — *Depeše Kl. Gottwalda prezidentu dr. E. Benešovi do Londýna, zasláná prostredníctvom československého velvyslance v Moskve, s návrhom zásad, na jejichž základe má byť provedeno jmenování vládní delegace pro správu osvobozeného území a náčelníka vojenské mise.*¹

Předávám vzkaz pro pana presidenta Beneše:

„Prosíme o sdělení, jak stojí záležitost s jmenováním vládního zplnomocněnce pro osvobozené území a náčelníka vojenské mise, abychom měli možnost vysloviti se k osobám kandidátů. Připomínáme znova náš původní návrh, aby vládní delegace pro správu osvobozeného území byla kolektivním politickým orgánem a její složení odpovídalo linii poselství presidenta ze dne 3. února a tomu duchu, v kterém byla vedena jednání presidenta v Moskvě. V řešení otázky, komu bude svěřena dočasná správa osvobozeného území spatřujeme kritérium toho, na kolik v odpovědných kruzích jsou vážně míněny opětovné sliby, že v osvobozené republice se bude ihned od začátku vládnout skutečně demokraticky. Nemohli bychom schvalovat, kdyby touto důležitou a odpovědnou funkcí byly pověřeny osoby, anebo osoba, která se jakkoliv kompromitovala spoluprací s okupanty a zrádci. Za politicky nejúčelnější bychom

¹ Komunisté soudili, že úřad vládního delegáta by měl být orgánem kolektivním, v němž by byli odpovědní politikové, představující již skutečnou Národní frontu. Měli námítky proti tomu, aby delegátem byl jmenován člověk, který se účastnil ve vládě 15. 3. 1939, nebo byl členem tzv. Národního výboru z 15. března, resp. svým veřejným vystoupením v té době byl nějakým způsobem zkompromitován jako v daném případě ministr Fr. Němec, který podepsal spolu s Gajdou a s jinými prohlášení tzv. Národního výboru, v němž bylo uvítáno připojení „Protektorátu“ k hitlerovskému Německu. Komunisté soudili, že zmíněné prohlášení bylo aktem kapitulace, které německé agresi zjednávalo mravní oprávnění a bylo proto pro naši státní myšlenku nesmírně nebezpečné a kromě toho hrozilo zlomit v masách lidu veškerou vůli k odporu.

Při jmenování Němce vládním delegátem bylo třeba též brát v úvahu, že podobné jmenování vyvolá právem nepříznivý dojem v sovětských vládních kruzích. Kromě toho ve jmenování kompromitované osobnosti bylo možno spatřovat nežádoucí příklad pro další blahovonný postoj k četným domácím kapitulantom a nacistickým spolupracovníkům, jejichž zhoubný vliv v zájmu dalšího nerušeného demokratického vývoje bylo třeba hned zpočátku zlomit. To byly hlavní námítky, které uplatňovali představitelé KSČ proti jmenování Němce. (Zd. Fierlinger, Ve službách ČSR, II. díl, str. 292.)